

Píše Michal Topor

(E*forum, 04. 06. 2014)

Z díla italského historika **Carlo Ginzburga** (nar. 1939) dosud třikrát vybralo nakladatelství Argo: v českých překladech vyšly starší monografie Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600 (it. 1976; č. 2000, přel. Jiří Špaček), Benandanti. Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století (it. 1966/1972; č. 2002, přel. Josef Hajný) a Noční příběh: sabat čarodějnic (it. 1989; č. 2003, přel. Josef Hajný). Nakladatelství Karolinum vydalo loni v rámci ediční řady Limes knihu **Mocenské vztahy: historie, rétorika, důkaz** (přel. Zora Obstová, doslovem opatřil Martin Procházka). Základ souboru tvoří čtveřice textů-přednášek, jež Ginzburg proslovil r. 1993 v Jeruzalémě (tři z nich byly publikovány nejprve časopisecky, společně vyšly r. 1999 v podobě knihy History, Rhetoric, and Proof). Téhož roku Ginzburg v Římě přednesl úvahu o Picassovi; připojil ji poté ke zmíněné sadě a spolu s předmluvou předložil ve svazku Rapporti di forza. Storia, retorica, prova (2000) k další diskusi.

Spojnicí knihy Ginzburg učinil otázku po místě důkazu v badatelské praxi i v její teoretické reflexi, jsa přesvědčen o neprávem ponížené reputaci dokládání či dokazování v určujících poválečných teoretických rozpravách o historiografii. Ty se Ginzburgovi v předmluvě sbíhají v několika figurách: zejména v Rolandu Barthesovi, Paulu de Manovi, Jacquesi Derridovi a Haydenu Whiteovi, dědicích Nietzscheho teze o pravdě jako „pohyblivém vojsku metafor, metonymií, antropomorfismů, zkrátka lidských relací“. „Obecně přijímaná spřízněnost historie a rétoriky odsunula na okraj spřízněnost historie a důkazu. Představa, že by historikové museli nebo mohli cokoli dokazovat, se mnohým zdá zastaralá, ne-li dokonce směšná,“ konstatuje Ginzburg a vyhláší za svůj úkol vysvětlit neutuchající význam důkazu jak v rámci jedné linie pojetí rétoriky, tak s výhledem k „realističtější a komplexnější představě“ o historikově práci – hodlá „nechat promluvit ty, kdož pracují v kontaktu s dokumenty v nejširším slova smyslu“, přinést „do centra zkoumání napětí mezi narací a dokumentací“ (s. 14, 15). Ne náhodou je jedním z blíženců, k nimž se Ginzburg několikrát obrací, Marc Bloch, který ve čtyřicátých letech na adresu „pomlouvačů historie“ poznamenal: „Představu o našich výzkumech nezískali na našich pracovištích. Je cítit spíše řečnictvím a akademií než pracovnou“ (Obrana historie aneb Historik a jeho řemeslo, přel. Helena Beguivinová, Argo 2011, s. 40).

Jako první krok na této cestě lze chápat rekonstrukci tradice, v níž jsou text o minulosti stejně jako jazyk, panující morálka či právo chápány a akceptovány jako projekce vítězného hlediska, případně jako hřiště. Ginzburg toto pojetí interpretace jako „neustálého, nerozsouditelného střetávání pravdy a lži“ (s. 37) označuje za podstatu způsobu, jímž se jedinec i evropská inteligence mohou vymluvit ze svých

vin, selhání: „Krajní mez relativismu je zároveň kognitivní, politická i morální“ (s. 40). Následnou argumentaci Ginzburg nevede přímo; věren ideálu pozorného, filologického čtenářství, kritického k pramenům (těmto nikoli „otevřeným oknům“, nýbrž „deformujícím sklům“), analyzuje texty – počínaje Aristotelovým spisem o rétorice. Aristoteles v něm podle něho ocenil důkaz jako „racionální jádro“ rétorického, a tedy i historiografického (archeologického) výkonu. Středem další kapitoly je spis Lorenzo Vally O Konstantinově donaci, vymyšlené a neprávem pokládané za pravou (1440), Ginzburg mj. vytyčuje jeho vazbu k partii Quintilianova spisu Institutio Oratoria (k části Rozdělení důkazů): „Prokazování nepravosti donace se přesně řídí Quintilianovými radami: dokument postrádá věrohodnost, je vyvracen jinými dokumenty, obsahuje vnitřně protikladná chronologická data“ (s. 71), Valla podle Ginzburga upozornil, že „psát dějiny je obtížné, jak dokazují rozpory mezi různými svědectvími o téže události. Aby historik zjistil pravdu, musí být stejně pečlivý a bystrý jako soudce nebo lékař“ (s. 75).

V komentáři k textům francouzského jezuita Charlese Le Gobiena Ginzburg zvýraznil triky (třebas často patrně bezděčné) kolonizátorského dějepisce. V eseji o „bílém místě“ (tj. vynechaném čase, resp. náhle zrychleném ubíhání času) v závěru Flaubertova románu Sentimentální výchova (1869) vystoupil jako nápaditý čtenář, inspirovaný souborem dílčích postřehů jiných vykladačů. I zde nakonec nastolil jako nejpozoruhodnější „fázi“ vzniku jakéhokoli textu, který se nějak vztahuje k tomu, co minulo, ani ne tak „finální literární produkt“ jako „bádání (archivní, filologické, statistické a podobně)“, „vzájemnou interakci mezi empirickými údaji a narativním rámcem, k níž dochází *při procesu bádání*“ (s. 114). Závěrečná úvaha nad Picassovými Avignonskými slečnami (1907) je poté víc než čím jiným skvělou ukázkou interpretace, jež je – kriticky zohledňujíc viditelné podobnosti, filiace, dostupné prameny a výklady – s to odhalovat vrstvy, fasety i limity slavného obrazu.